

**Vajda Tamás:
Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma**

Források és feldolgozások

A források közül elsőként említhető a kollégium vezetőjének és legaktívabb tagjának, Buday Györgynek ifjúkori levelezése a korabeli irodalmi élet több szereplőjével is (pl. Jancsó Béla, Illyés Gyula, Féja Géza, Thomas Mann), amely a Móra Ferenc Múzeum Irodalomtörténeti Osztályán megtalálható.¹ Ide sorolható a kollégium tagjainak egymás közti levelezése is.² E levelek közül számos nyomtatásban is megjelent,³ így a kutatás számára könnyen elérhető, s több tanulmány, illetve könyvrészlet elemezte már.⁴ Szintén a levéltári, egyedi források közé tartoznak a kollégium másik aktív tagjának, Radnóti Miklósnak iratai, levelei, melynek nagyobb része a Petőfi Irodalmi Múzeumban található. A kollégiummal egyidejűleg működő többi egyesületről és diákszervezetről sajnos viszonylag szerény számú, de bizonyos esetekben annál fontosabb információ nyerhető a Rectori Hivatal iratai között őrzött egyetemi tanácsulési jegyzőkönyvekben, valamint a Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Kar üléseinek jegyzőkönyveiben. Ezeket a Csongrád Megyei Levéltárban találhatjuk meg.⁵ A könyvtári típusú források között fontos hely illeti meg a kollégium saját egykori kiadványait, a korabeli szegedi és országos sajtó híradásait,⁶ valamint a kollégium egykori

¹ E levelek közül számos nyomtatásban is megjelent: LENGYEL ANDRÁS: *A szegedi fiatalok mozgalma (1927–1937)*. In: Hegyi András: *Haladó ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében. Válogatott dokumentumok (1874–1986)*. Szeged, 1987. 189–229.

² VARGA F. JÁNOS: „*Kedves Tutus!*” *Levelek Ortutay Gyulához*. *Kritika* XXIII. (1985) 8:2–27.

³ JANCÓS ELEMÉR: *Irodalmi levelezések*. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* XV. (1971) 154–169.; JANCÓS ELEMÉR: *Buday György levelei Jancsó Bélához*. *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* XV. (1971) 361–367.; *Buday György és Kolozsvár. Álom egy Solveig-házzal. Esszék, tanulmányok, levelek, visszaemlékezések*. Szerk. CSEKE PÉTER. Kolozsvár, 2006.

⁴ LENGYEL ANDRÁS: *Buday György és Szeged*. *Csongrád Megyei Hírlap* XXXVIII. (1981) nov. 15. 268:6.; LENGYEL ANDRÁS: *Buday György és az Erdélyi Fiatalok*. In: *Haladó ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében*. Fejezetek hat évtized történetéből. Szerk. Hegyi András. Szeged, 1982. 123–144. LENGYEL ANDRÁS: *Útkeresések. Irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányok*. (továbbiakban: LENGYEL 1990) Budapest, 1990. 217–253.; LENGYEL ANDRÁS: *Illyés és a Szegedi Fiatalok*. *Irodalomtörténet* LXX. (1989) 516–526. LENGYEL ANDRÁS: *Törésvonalak. Tanulmányok az 1919 utáni negyedszázad művelődéstörténetéhez*. (továbbiakban: LENGYEL 1990/a) Budapest, 1990. 49–57.; LENGYEL ANDRÁS: *Féja Géza és a Szegedi Fiatalok*. *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve* (1988) 397–428., LENGYEL 1990/a. 58–104.; LENGYEL ANDRÁS: *Buday György és Thomas Mann*. In: *Lengyel 1990/a* 105–108.; LENGYEL ANDRÁS: *Radnóti, Vas István és az Őszi rombolás*. *Tiszatáj* LXIII. (2009) 5:22–29.

⁵ *Csongrád Megyei Levéltár* VIII. 1. (Ferenc József Tudományegyetem Rectori Hivatalának iratai) és VIII. 2. fond (Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Karának iratai)

⁶ A kollégium tagjainak cikkei: ORTUTAY GYULA: *A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma*. *Fiatalság* (1933) 4:75.; BUDAY GYÖRGY: *Az agrársettlemment mozgalom útja*. *Nyugat* (1933) 1:32–36.; ORTUTAY GYULA: *A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma*. *Magyar Szemle* (1934)

tagjainak visszaemlékezéseit (pl. Baróti Dezső, Berczeli Anzelm Károly, Buday György, Ortutay Gyula, Tomori Viola).⁷ E források alapján az 1950-es évektől kezdődően számos feldolgozás született a kollégium történetéről, illetve annak bizonyos aspektusairól. A téma – a tagok utóbbi jelentős politikai karriere miatt is – az irodalomtörténet hosszú évtizedeken keresztül sokat kutatott és szinte állandóan a kutatás és ismeretterjesztés kedvelt céljának számító területe volt, s jelenleg is annak tekinthető.⁸ A kollégium tevékenységének reális értékelését azonban évtizedeken át alapvetően meghatározta az egykori tagok 1945 utáni politikai állásfoglalása és személyes befolyása. Ennek következtében ugyanis a 20. századi „haladó” ifjúsági mozgalmakról tényleges hatásukat erősen túlértékelő tanulmányok és feldolgozások sora jelent meg 1945 után, ezzel szemben az egyetemisták és főiskolások többségét, valamint az igen befolyásos értelmiségiek köztisztviselői réteget is tömörítő – s éppen emiatt jelentős társadalmi szövetségek történetéről mindmáig nem született tárgyilagos összefoglalás.⁹ A politikai befolyás(olás)tól mentes újraértékelés tehát várat még magára. Dolgozatom célja, hogy megkezdje ezt a munkát.

1:43–53.; A kollégium kiadványainak bibliográfiai adatai: VARGA RÓZSA – PATYI SÁNDOR: *A népi írók bibliográfiája. Művek, irodalom, mozgalom. 1920–1960.* Budapest, 1972. 826–834.

⁷ BARÓTI DEZSŐ: Kortárs útlevelére. Radnóti Miklós 1909-1935. Budapest, 1977.; BERCZELI ANZELM KÁROLY: *Emlékeim Radnóti Miklósról.* (továbbiakban: BERCZELI 1975) In: A 2x2 józansága. Emlékezések Radnóti Miklósról. Budapest, 1975. 41–53.; BUDAY GYÖRGY: *Radnóti Miklós emlékezetére.* (továbbiakban: BUDAY 1975) In: Uo. 68–72.; ORTUTAY GYULA: *Szegedi évek.* In: Uő: *Fényes, tiszta árnyak. Tanulmányok, emlékek, vázlatok.* Budapest, 1973. 186–188. 253–265., 277–295.; HUSZÁR TIBOR: *Tudós és politikus Erdei Ferenc műhelyében. A fiatal Erdei Ferenc és a korabeli magyar szellemi irányzatok.* (továbbiakban: HUSZÁR 1979) In: Uő: *Történelem és szociológia.* Budapest, 1979. 245–551.; VÁRÓNÉ TOMORI VIOLA: *Buday György balladás élete és művészete.* Korunk XXVIII. (1969) 226–231.; VÁRÓNÉ TOMORI VIOLA: *A közösségi élmény melege I-II.* Korunk XL. (1981) 699–704., 778–783.

⁸ PÉTER LÁSZLÓ: *Radnóti Miklós a szegedi egyetemen.* Kortárs V. (1961) 7:129–130.; LENGYEL ANDRÁS: *A Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiumának tevékenységéről.* (továbbiakban: LENGYEL 1986) Népszabadság XLIV. (1986) szept. 20. 222:16. Csaplár Ferenc és Frick Mária külön kismonográfiában elemezte a kollégium történetét és Radnótira gyakorolt hatását. CSAPLÁR FERENC: *A Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiuma.* (Irodalomtörténeti Füzetek 52.) (továbbiakban: CSAPLÁR 1967) Budapest, 1967.; CSAPLÁR FERENC: *A Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiuma.* In: *A haladó egyetemi ifjúság mozgalmi Magyarországon, 1918–1945.* Szerk. Vass Henrik. Budapest, 1978. 165–201.; CSAPLÁR FERENC: *A Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiuma.* (továbbiakban: CSAPLÁR 1982) In: *Haladó ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében. Fejezetek hat évtized történetéből.* Hegyi András. Szeged, 1982. 107–121.; FRICK MÁRIA: *Radnóti Miklós és a Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiuma.* (továbbiakban: FRICK 1990) Baja, 1990. De a tekintélyes Radnóti-szakirodalom is gyakorta elemezte a költő-műfordító szegedi baráti körének hatását: pl. POMOGÁTS BÉLA: *Radnóti Miklós.* Budapest, 1977. 19–25.

⁹ UJVÁRY GÁBOR: *Egyetemi ifjúság és katolicizmus a „neobarokk társadalomban”.* A *Foederatio Americana.* In: Uő: *A harmincharmadik nemzedék. Politika, kultúra és történettudomány a „neobarokk társadalomban”.* Budapest, 2010. 424.

Előzmények – Bethlen Gábor Kör

A szegedi Ferenc József Tudományegyetemen az 1930-as években számos ifjúsági és egyetemi diákszervezet, hallgatói egyesület működött. Hiszen országszerte nagy számban jöttek létre ifjúsági értelmiségi mozgalmak, amelyek a Trianon utáni Magyarország társadalmi-gazdasági válságára kerestek megoldást, és a politikai élet minden árnyalatát képviselték. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma jobb megismerése és az elért eredmények viszonyítása érdekében érdemes számba venni a többi hallgatói egyesületet is. Közülük legnagyobb tagsággal az 1920-ban alapított Turul Szövetség helyi szervezete rendelkezett, ezzel közel egyenlő súlyú tömegszervezetnek számított az 1921 nyarán alakult Foederatio Americana helyi egysége. A Magyar Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Szövetsége sok kisebb, a hagyományos önképzőköri jellegű ifjúsági egyesület gyűjtőszerve volt.¹⁰ Közéjük tartozott a Kitarítás Egyetemi Atlétikai Club, a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete, a Felvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete, a Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete, az Egyetemi Luther Szövetség, a Dávid Ferenc Ifjúsági Egyesület. Meg kell még említeni a kisebb taglétszámmal működő Egyetemi Szent István Egyesületet, valamint a csak 1928-ban bejegyzett Magyar Izraelita Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületét.¹¹

Az 1902-ben alapított Bethlen Gábor Kör 1921-ben a száműzött egyetemmel együtt került Szegedre. Szegedi megszerveződésére 1921. november 1-jén került sor.¹² Az alakuló ülésen 150 tag vett részt, és a kör Bethlen Gábor ismert jelmondatát írta zászlajára: „Szabad hazában Istennel élni Istenért”. A Bethlen Gábor Kör 1928-ig református vallásos egyesületnek számított. A kezdetben igen népes létszámú egyesület tagsága folyamatosan csökkent, hiszen az erdélyi származású és nagyarányban református hallgatók helyére néhány év alatt fokozatosan kiegyensúlyozottabb, sőt többségében katolikus alföldi hallgató kerül. Ez a magyarázata annak, hogy miközben az 1920-as évek első felében igen nagy népszerűségűek rendezvényei,¹³ az évtized végére lényegében két tucat, jobbára erdélyi származású tagra zsugorodik a tagság. Elnöke Suba Károly joghallgató volt, akit segédei: Csógör Lajos és Jancsó Béla orvostanhallgatók támogattak az egyesület vezetésében. A kör tevékenységét diákszociális munkák, kulturális előadások és programok rendezése, kiadványok készítése jellemezte

¹⁰ A MEFHOSz szegedi szervezete 1923. április 14-én alakult meg. Szegedi Új Nemzedék IV. (1923) április 15. 1. oldal

¹¹ BÁRÁNY FERENC: *A szegedi egyetemisták szervezetei (1921–1929)*. In: Haladó ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében. Fejezetek hat évtized történetéből. Szerk. Hegyi András. Szeged, 1982. 95.

¹² Szeged II. (1921) november 1. 3.

¹³ 1921. december 11-én a kör tánccal egybekötött műsoros tea-délutánja iránt az előzetes érdeklődés oly nagy volt, hogy a református palota nagytermében nem tudták a műsort megrendezni, így a színhelyt a DMKE épületének nagyobb befogadóképességű termébe helyezték át. Szeged II. (1921) december 12. 3.

Ady Endre, Móricz Zsigmond és Szabó Dezső szellemisége jegyében. A kör mint vallásos szellemű egyetemi hallgatói egyesület a rektor és Bakó László református lelkész formális és igencsak laza ellenőrzése alatt, gyakorlatilag teljesen szabadon tevékenykedhetett. A hivatalos ifjúsági szervezetek, bajtársi egyesületek mellett buzgó fiatalok gyakran szerveztek különféle köröket, csoportokat, általában világnézeti vonzalmaik szerint, amelyekben fiatal értelmiségiek, irodalmárok, főiskolások vitatták meg az országos kérdéseket.¹⁴

1927 ősztől a Bethlen Gábor Kör elnöke – Jancsó Béla választása folytán Buday György lett.¹⁵ Buday édesapja, Buday Árpád régészprofesszor fiatal éveiben Nagyenyeden együtt diákoskodott Jancsó Ödönnel, Jancsó Béla apjával.¹⁶ Majd 1924-től egyetemi tanár lett Szegeden. Ezt követően Jancsó Béla rendszeresen vendégeskedett Budayék Tábor utcai otthonában.¹⁷ Buday Árpád sikeres és befolyásos tanárnak számított az egyetemen, s a Diákjóléti és Diákvédő Iroda vezetőjeként híres volt szociális érzékenységéről. Györgynek már 1924-ben, 17 esztendő korában Kolozsvárott kiállítása nyílt meg.¹⁸ Ennek sikerét követően lapok illusztrátora lett. Majd 1926–1930 között joghallgató volt Szegeden. Buday György nagy lendülettel vette át a kör vezetését, s egy-kettőre újabb és újabb programokat szervezett a tagok számára. Így került sor 1928. március 20-án Gesztelyi Nagy László, a Duna-Tisza közti Mezőgazdasági Kamara igazgatójának *A jövő magyar intelligencia és a tanyakérdés* című nagyhatású előadására.¹⁹ Ezt követően a fiatalok körében hosszú ideig lankadatlanul folyik a tanyakutató mozgalom, melynek keretében már 1928-tól nagyszámú kiszállást hajtanak végre a békési tanyavilágba (1930-ban például 211-et).²⁰

1928 telén Buday György Angliában megismerte a külvárosi settlement-mozgalmat, s személyes kapcsolatot épített az angol settlementmozgalom vezetőivel.²¹ Ez a mozgalom szociális és kulturális központokat („settlement”-eket) hozott létre a külvárosokban, és egészségügyi gondozással, szociális

¹⁴ POMOGÁTS 1977. 20.

¹⁵ Jancsó Béla 1929 utáni tevékenységéről: CSAPODY MIKLÓS: *Egy nemzedék iskolája: az Erdélyi Fiatalok*. In: Uő: Erdélyi fények. Tanulmányok és kritikák. Budapest, 2007. 82–98.; CSAPODY MIKLÓS: *Hőskor és hanyatlás. Az Erdélyi Fiatalok 1930 és 1933 között*. In: Uő: Erdélyi fények. Tanulmányok és kritikák. Budapest, 2007. 99–117.; CSAPODY MIKLÓS: *Jancsó Béla és az Erdélyi Fiatalok fellépése*. In: Uő: Erdélyi fények. Tanulmányok és kritikák. Budapest, 2007. 118–130.

¹⁶ LENGYEL 1982. 124. (1990. 219.)

¹⁷ CSEKE PÉTER: *Álom egy kolozsvári Solveig-házról. Jancsó Béla és Buday György barátsága*. In: Buday György és Kolozsvár. Álom egy Solveig-házról. Esszék, tanulmányok, levelek, visszaemlékezések. Szerk. Cseke Péter. Kolozsvár, 2006. 24.

¹⁸ JANCÓSÓ BÉLA: *Buday György képiállítása*. Újság (1924) július 5. 3.

¹⁹ CSAPLÁR 1982. 109.

²⁰ BUDAY 1933. 35.; Szegedi Új Nemzedék X. (1928) április 20. 4. oldal

²¹ JOÓ TIBOR: *A tanyai agrár settlement mozgalom Szegeden*. Magyar Szemle IV. (1929) VII. kötet 4:375–378.; ifj. KÖNYVES TÓTH KÁLMÁN: *Ifjúsági mozgalmak. Az ifjúsági parlament. A szegedi tanyasettlement. A csehszlovákiai magyar „sarlósok”*. Magyar Szemle IV. (1929) VII. kötet 4:378–383.

tanácsadással, valamint népműveléssel próbált enyhíteni a szegénységen és elmaradottságon.²² Hazatérve Buday György a Bethlen Gábor Kör tevékenységét is ebbe az irányba igyekezett terelni. Majd 1929. február 15-én Buday György nagyhatású rádióelőadást tartott *Ifjúságunk népnevelési feladatai és az alföldi rádióleadó* címmel. Előadásában Szabó Dezső nyomán a tanyavilág népének elesettségét, elmaradottságát felszámolni kívánó, felvilágosító, ismeretterjesztő munka támogatására önálló szegedi rádióleadó-állomást követelt.²³ Közben folytatódtak a kör által szervezett előadások. 1929. április 20-án Szombatfalvy György *Az alföldi szociográfia feladatai*-ról tartott előadást. 1929. május 1-jén Hilscher Rezső, az Újpesten 1912-ben alakult Főiskolai Szociális Telep adjunktusa tartott előadást a körben. Májusban a kör küldöttsége részt vett Budapesten az Ady Endre-jubileum ünnepein.²⁴ Majd november 29-én Joó Tibor *Európa szerepéről*, 1930. november 12-én Dános Árpád *Magyarország gazdasági helyzetéről* tartott előadást. A később alakuló művészeti kollégium tagjai közül Budayn kívül Balla Sándor, Tomori Viola, Árvay Erzsébet és Hont Ferenc, majd 1929 őszétől Erdei Ferenc, Gáspár Zoltán, Ortutay Gyula, Tolnai Gábor, Reitzer Béla is részt vesz a falumunkában. A többiek (Baróti Dezső, Berczeli Anzelm Károly, Radnóti Miklós és Széll István) 1930 őszén csatlakoztak a mozgalomhoz.²⁵ A settlement-mozgalom keretében a kijelölt tanyákra csoportosan és rendszeresen kiszálltak: néprajzi gyűjtés, felvilágosítás, 1930 tavaszától – főleg a Délmagyarország hasábjain – nagyszámú sajtócikk ismerteti a fiatalok munkáját, a tanyai utakon megismert valóság megrázó adatait és képeit. Erre válaszul szövetségesek jelentkeztek (például a felvidéki Sarló mozgalom, a budapesti Bartha Miklós Társaság, az Erdélyi Fiatalok, valamint a Magyar Szemle folyóirat körül álló értelmiségi csoportok). A segítségnyújtás mellett azonban éles és elutasító kritikát is kivált a sajtószereplés: a konzervatívok kommunista felforgatással, a baloldaliak az osztályszemlélet hiányával vádolták a Bethlen Gábor Kört.²⁶

²² POMOGÁTS 1977. 20.

²³ A rádióleadó állomás Szegedre helyezése érdekében 1929. december 8-án gróf Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter szegedi látogatása alkalmával személyesen is érvelhettek. Szegedi Napló V. (1929) december 10. 4.

²⁴ POMOGÁTS 1977. 20.

²⁵ CSAPLÁR 1967. 25.

²⁶ „Vezetni akar az intellektuális fiatalság, mert a vezetésre hivatottnak érzi magát...az értelmes ifjúságnak végre-valahára be kell látnia, hogy nem ő hivatott arra, hogy vezessen. Nem az ő specialitása ez a tudomány. Sőt az értelmiség éppen, mert szellemét túlságosan megterhelte az uralkodó osztály szolgálatában álló „tudomány” súlyos tehertétellel indul arra az útra, melynek végén vezetni akar. Az értelmes ifjúságnak be kell látnia, hogy harc közben erősödik a bátor, tehát a szegény parasztosság, az ipari munkásság kitermeli – küzdelmei idején a maga vezetőit. A harcban és nem a várakozásban! Vér a vérünkben! – osztályostársak, tehát saját maguk vezetik magukat.” GERGELY SÁNDOR: *Az értelmes ifjúsághoz*. Korunk VI. (1931) 1:77–80. „ezek a fiatalok nem pozitív értékei az új világegyetem munkájának. Sok gátlást kell magukban destruálni, hogy

Mintegy három éves küzdelmekkel teli munka után belátták, hogy a settlement-mozgalom utópia: gyökeres változást nem tudnak elérni. A tanya-kutatóutak – komolyabb anyagi támogatás nélkül – nem érték el a kitűzött célokat, hiszen csak ritkán sikerült rendszeres valóságos kapcsolat teremtése, szórványos volt a tapasztalatok szerzése és alkalmi maradt a segítségnyújtás. Ezért 1932 után a gyakorlati tevékenységük inkább a korábbi kutatóutakon szerzett élmények, tapasztalatok feldolgozására, publikálására irányult. A néprajzi és szociográfiai gyűjtőmunka, valamint a fiatalok művészeti és tudományos tevékenységének szervezésére azonban a mozgalom soraiból egy szoros baráti kör szerveződött.

Önállósodás – elkülönülés a Bethlen Gábor Körből

A settlementmozgalom közvetett eredménye volt, hogy a radikalizálódó légkör magához vonzotta az egyetem új utakat kereső hallgatóit, akik nem voltak reformátusok, így a Bethlen Gábor Körnek sem voltak tagjai (Ortutay Gyula, Reitzer Béla, Tolnai Gábor), valamint a szegedi irodalom néhány alkotóját (Berczeli Anzelm Károly, Hont Ferenc, Kormányos István, Széll István), sőt alkalmanként a szegedi és kisebb számban a budapesti tudományos közélet további tagjait is (Bálint Sándor,²⁷ Joó Tibor, Szomjas-Schiffert György, Bibó István szociológus). A Buday körül kikristályosodó baráti kör akcióiban, gyakorlati tevékenységében a Bethlen Gábor Kör tagjainak jó része már nem vett részt, sok résztvevő pedig nem volt tagja a református diákkörnek. Így egyre lazábbá vált a kapcsolat az aktív baráti kör és a Bethlen Gábor Kör között, de hangsúlyozni kell, hogy az még hosszú évekig nem szakad meg. Példaként említhető a kör által 1931. november 18-19-én szervezett Tamási Áron és Ligeti Ernő felolvasóestje, amelyen a későbbi művkoll-osok közül többen is részt vettek. Vezetője pedig mindkét formációnak egyaránt Buday György volt.

azok lehessenek. S legnagyobb gátlás talán éppen az, hogy a vezetőszerp isteni adományának illúziójáról nehezen tudnak lemondani.” KEMÉNY GÁBOR: *Az intellektuális ifjúság és a vezető szerep.* Korunk VI. (1931) 2:157.

²⁷ A fiatalok Bálint Sándorhoz fűződő kapcsolatára utal, hogy 1930-ban a Szegedi Kis Kalendárium 13 régi szegedi népdalt, 1931-ben ismét 17 szegedit közölt. CSAPLÁR 1967. 47. 1931 végén azonban a szegedi fiatalok és Bálint Sándor együttműködése meglazult. Ennek szemléletes jele, hogy az 1932. évi Szegedi Kis Kalendárium népdalait már nem Bálint Sándor adta. A naptárka tiszteletpéldányát ugyan a hozzá kapcsolódó kísérlönyomtatványokkal együtt Buday postázta neki, ám a postabélyegző 1932. február 2-i keltezése már jelzi, hogy nem a legelső tiszteletpéldányok közül kapott. Így természetes, hogy az 1932 őszi megalakuló művkoll-nak Bálint Sándor már nem lett tagja. Megmaradt a külső körben mozgó szimpatizánsnak, alkalmi együttműködőnek. Így kerülhetett sor 1933. április 2-án Bálint Sándor Szeged a magyar kultúrtörténetben című előadására. LENGYEL ANDRÁS: *A Szegedi Fiatalok mozgalma és Bálint Sándor.* (továbbiakban: LENGYEL 2004) Tiszatáj LVIII. (2004) 8:65–67.

A Bethlen Gábor Kör és a kollégium közötti kiegyensúlyozott viszony egészen 1932 őszéig valószínűsíthető. 1932. október 16-án arról számolt be a Szegedi Új Nemzedék és a Délmagyarország, hogy a Bethlen Gábor Kör új tisztkart választott.²⁸ Az új elnök pedig – öt év után először – nem Buday, hanem Ádám László, helyettese pedig Árvay Erzsébet lett. Noha Budayt örökös tiszteletbeli elnökké választották, tevékenysége ettől kezdve mégis inkább a kollégiumban összpontosult, amely a továbbiakban – aligha véletlenül – látványosan külön adminisztrációt folytatott. A református diákkör és a művkoll tevékenysége nagyjából szintén ettől az időtől mutat egyre több politikai különbséget is. Amíg a diákkör kitarzott nemzeti kötődése mellett, s a harmincas évek hátralévő időszakában is egymás után tartotta nemzeti és vallásos kérdéseket taglaló rendezvényeit,²⁹ addig a kollégisták egyre inkább az illegális kommunista mozgalom irányába tájékoztak. A kollégium megnyitotta saját pénztár- és postakönyvét, saját levélpapírt³⁰ és borítékot nyomtatott stb. – teljesen önállóan intézve ügyeit.³¹ Alapszabályszerű formákra azonban már csak azért sem törekedtek, mert önálló egyesület alakításához belügyminiszteri engedélyre volt szükség.³² Az elkülönülés ellenére a Bethlen Gábor Kör vezetése elvileg továbbra is felügyeleti szerepet játszhatott a kollégium fölött, hiszen az a kör alosztálya volt, Ádám László azonban ezt ténylegesen nem gyakorolta. Így a Bethlen Gábor Kör olyan szervezeti keretként szolgált, amelyben 1936-ig lehetővé vált kisebb,

²⁸ Szegedi Új Nemzedék XIV. (1932) október 16. 7.; Délmagyarország VIII. (1932) október 16. 9.

²⁹ 1936 májusában tartották nagysikerű „Magyar út” estjüket. Szegedi Napló XII. (1936) május 3. 12. Majd 1937 áprilisában Ravasz László református püspök tartott ünnepi beszédet a kör kolozsvári alapításának 35. és szegedi fennállásának 10. évfordulója alkalmából. Előadásának témája a modern nemzettudat és az egyéniség viszonya. Szegedi Napló XIII. (1937) április 4. 2. 1937 májusában került sor a Protestáns Diákszövetség szegedi gyűlésére, amelynek társrendezőjeként a Bethlen Gábor Kör is részt vett a program kialakításában és dr. Lázár Andor igazságügyi miniszter meghívásában. Szegedi Napló XIII. (1937) május 9. 1–2. 1941. március 25-én dr. László Dezső, Kolozsvár országgyűlési képviselője tartott előadást az erdélyi szellemről. Szegedi Napló XVII. (1941) március 27. 5. 1942. április 23-án „Hallgassuk népünket” című népi estet rendezett a Bethlen Gábor Kör az egyetem bölcsészeti karának nagy előadótermében. Délmagyarország XVIII. (1942) április 26. 2.

³⁰ A levélpapíron (és gyakran a könyveiken is) Budaynak a betlehemi pásztorokról készített híres fametszetét használták közös embléma, címer gyanánt. A pásztor egyszerre fejezte ki a fiatalok népi tájékozódását és természetes életérzését, amely szembeszegült a polgári társadalom konvencióival. A pásztor alakjával jelölt szimbólumba belejátszott a Szeged környéki lázadó betyárok és pásztorok, Rózsa Sándornak és társainak osztály- és szabadságharcos hagyományokat hordozó emléke is. POMOGÁTS 1977. 44. De kitüntetett szerep jutott ebben az emblémában a betlehemi csillagot jelképező ótágú vörös csillagnak is, emiatt az eredeti Budaymetszet jelentése az volt, hogy a kollégium tagjai közösen várják az ótágú csillag felragyogását. BARÓTI 1977. 182.

³¹ LENGYEL 1990. 277–278.

³² CSAPLÁR 1982. 113.

alapszabály nélkül működő, de határozott karakterű s egymástól elkülöníthető, viszonylag önálló csoportok szerveződése, külön élete.³³

Az 1930-as években a későbbi művkoll mellett további három önállósodó csoportosulás említhető meg: a Gazdaságpolitikai Kollégium, az Erdélyi Kollégium, és a Soli Deo Gloria Kollégium³⁴. Ezek némileg fedték egymást: tagjaik részben azonosak voltak, illetve a művkoll-osok részben a másik háromban is feltűntek.³⁵ A szegedi egyetem és a város kulturális közéleti miliője nemcsak lehetőséget adott a kollégium létrejöttére, hanem formai, tartalmi és módszerbeli alapozást is nyújtott a fiatalok számára későbbi tevékenységükhöz.³⁶

A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma név Buday Györgytől származik.³⁷ Kezdetben a Bethlen Gábor Kör művészeti-irodalmi előadás-sorozatát jelölte. Már 1931 elején meghívón olvasható az „*Egyetemi és Főiskolai Ifjak Művészeti Kollégiuma. Szeged Bethlen Gábor Kör*” elnevezés. Az elnevezésben szereplő kollégium szó az egyetemi indexbe felvett órák sorozatához hasonlóan pusztán előadás sorozatot jelentett, s nem állt mögötte külön csoportosulás, illetve intézmény. Az előadások mellett azonban hamarosan igen széles körű, színes tevékenységi kör bontakozott ki. A fiatalok nem akartak merev, tisztségekkel, címekkel ellátott egyesületet szervezni, alapszabályuk sem volt, mert az egymásrautaltság és a szolidaritás tartotta össze őket. A kollégium elnöke Buday György, művészeti titkára Tolnai Gábor, kiadványainak szerkesztője Balla Sándor, majd Gáspár Zoltán lett. Buday György visszaemlékezése szerint: a kollégium „*eleven közösség volt, tagjainak többsége azokban az években úgyszólván naponta találkozott, előbb a Bethlen Gábor Kör Kálvin tér 2. alatti kis szobájában, majd a Dóm téri műtermemben, végül – egyetemi grafikai lektorra történt kinevezésem után – a Bölcsészeti Karon kapott lektori szobámban. Így napról napra beszéltük*

³³ A Bethlen Gábor Kör 1936. október 4-én tartott évi rendes közgyűlésén mondta ki – Buday György előzetes írásbeli kérésére – a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégium különválását. A Bethlen Gábor Kör vezetőségének levele és jegyzőkönyvi kivonata Buday Györgyhez In: Hegyi András: Haladó ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében. Válogatott dokumentumok (1874–1986). Szeged, 1987. 221–222. (164. sz. dokumentum) Még a hivatalos különválást követően is került sor közös programra (pl. Erdei Ferenc 1937. május 19-i előadása a Márciusi Front színeiben a Bethlen Gábor Kör Kálvin téri helyiségében. Délmagyarország XIII. (1937) május 20. 4.

³⁴ Az 1921-ben alakult ifjúsági szervezet országos központja 1925-től Református Diákmozgalom c. havi lapot adott ki, a húszas évek végén – Szabó Dezső szellemében – radikálisabb hangvételű szociális változásokat követelő írásoknak is nyilvánosságot biztosítottak. HUSZÁR 1979. 259. Szegeden is szerveztek programokat (pl. 1932. november 26-án Kiss Tihamér László „A protestantizmus hatása a nevelésre” címmel tartott előadást a Bethlen Gábor Kör Soli Deo Gloria Collegiuma keretében) Délmagyarország VIII. (1932) november 26. 6.

³⁵ LENGYEL 1990. 298.

³⁶ FRICK 1990. 12.

³⁷ BARÓTI 1977. 222.

meg a felmerülő problémákat, osztottuk ki az arra legalkalmasabbnak látszóknak a különböző feladatokat”.³⁸ Tulajdonképpen a művészeti kollégium egy tizenöt tagból álló, 1930-1931 folyamán megszilárduló,³⁹ s személyes ellentétektől sem mentes,⁴⁰ zárt baráti kör volt,⁴¹ amelybe az utolsó felvétel Kárász Judit 1932-es csatlakozása volt.⁴²

Név	Szülők	Egyetemi tanulmányok
Árvay Erzsébet	tanárcsalád	matematika–fizika (1928–33)
Balla Sándor	géplakatos fia	joghallgató (1927–31)
Baróti Dezső	gyakorló polgári iskola igazgatója fia	magyar–francia (1930–35)
Berczeli Anzelm Károly	hegedűkészítő fia	BTK (1925–29)
Buday György	régészprofesszor fia	joghallgató (1926–30)
Erdei Ferenc	hagymatermesztő kisbérelő fia	joghallgató (1929–33)
Gáspár Zoltán	postafőtisztviselő fia	joghallgató (1929–33)
Hont Ferenc	ruhanagykereskedő fia	-
Kárász Judit	magántisztviselő gyermeke	-

³⁸ BUDAY 1975. 69.

³⁹ E kikristályosodási folyamatot mutathatja, hogy az 1931 tavaszától már kiadványokon megjelent nev ellenére Radnóti Miklós, aki ennek a szoros baráti körnek 1930 őszétől stabil tagjának számított, 1931 tavaszán második verseskötetének nyomdába adásakor, még Budapesten keresett kiadót. Eszerint a fiatalok ekkor még nem gondoltak arra, hogy közös munkájukat valamilyen intézmény elnevezésére is alkalmas kollégium szóval jelöljék meg. CSAPLÁR 1982. 113.

⁴⁰ Később Ortutay Gyula így összegezte a kollégium kényszerű összetartozását: „A vidéki egyetem, ez esetben a szegedi a város adottságainál fogva nem nyújthat olyan változatos, egészen eltérő lehetőségekkel kecsegtető művészeti, irodalmi életet, mint a főváros, ahol az állandóan hullámzó, át- meg átcsoportosuló szervezkedésekben szinte a legellentétebb csoportok között is megtalálható az átmenet bárki számára. A Művészeti Kollégium 15 tagjának számolnia kellett az egyetlen lehetséges egyesülés alapfeltételeivel, hacsak nem akarta munkásságát a különböző bajtársi egyesületek más célkitűzésű kereteiben szétoldani.” ORTUTAY 1934. 46.

⁴¹ FERENCZ 2005. 187.

⁴² CSAPLÁR 1967. 36.

Ortutay Gyula	sikeres és elismert újság-író fia	magyar–latin–néprajz (1929–34)
Radnóti Miklós	gyámja jómódó textilkereskedő	magyar–francia (1930–1935)
Reitzer Béla	könyvelő fia	joghallgató (1929–33)
Széll István	felsőházi tag fia	orvostan- , majd joghallgató
Tolnai Gábor	magántisztviselő fia	magyar–német (1929–1934)
Tomori Viola	MÁV kishivatalnok gyermeke	matematika (1929–33)

A kollégium 15 tagja⁴³

Fiatalok a munkásmozgalomban

1930 őszén – Radnóti Szegedre kerülésével egyidejűleg – a szegedi kommunisták fedőszervéül⁴⁴ szolgáló Hétvezér utcai szociáldemokrata munkásotthonban szavalókórus szervezésében vettek részt a művkoll-os fiatalok. Széll István Hont Ferencnek segédkezett a betanításban, Berczeli és Radnóti pedig kórusverseket írt. A munkásotthon kórusának műsorán Ady, Kassák, Petőfi versei mellett olyan jellegzetes darabok is szerepeltek, mint Várnai Zsenitől *A kuli pár szem rizsen él.*⁴⁵ Majd 1931 őszén kommunista tendenciájú előadásokat tartottak a munkásotthonban. Radnóti Miklós *József Attiláról és az új magyar költészet-ről*, Buday György a *Modern grafikai eljárások-ról*, Baróti Dezső Ady Endre költészetéről, Reitzer Béla pedig időszerű külpolitikai kérdésekről tartott előadást.⁴⁶ A munkáskórus betanításán és az előadások tartásán kívül még egy fontosabb tevékenységi körre terjedt ki a munkásmozgalomban való részvétel. Ez pedig a munkásotthonban közszemlére tett Házi Újság szerkesztése. A kb. negyven-ötven oldal terjedelmű lap különösen sok montázsszerűen összeállított képet tartalmazott. Az újság első számát elkobozták a hatóságok, de a kéziratokból néhány a Petőfi Irodalmi Múzeumba került, s személyes emlékei segítségével Baróti Dezső ezeket kiegészítve hozzávetőleg rekonstruálta az egykori tartalmat.⁴⁷ Az újság szerkesztését Szepesi Imre és Sebes László a munkásotthon OIB-csoportjának vezetője fogta össze, s a konspiráció törvényeinek megfelelően a munkatársak jó része nem ismerte egymást.⁴⁸ A fiataloknak inkább csak montázsok

⁴³ CSAPLÁR 1967. 34–37.

⁴⁴ BARÓTI 1977. 215.

⁴⁵ CSAPLÁR 1967. 77–78.

⁴⁶ CSAPLÁR 1967. 37.

⁴⁷ BARÓTI 1977. 216–218.

⁴⁸ BARÓTI 1977. 217.

összeállításában és a képalírások megfogalmazásában lehetett jelentősebb alkotó szerepe, melyet Baróti Dezső aprólékosan felidézett: „Egy-egy kép kialakítását komoly viták előzték meg. Különböző is kamaszos örömmel élveztük végig ezt az izgalmas kollektív újságírást, amelyhez a lapszerkesztésben már járatos Radnóti sok okos és groteszk ötlet feldobásával járult hozzá. A feliratokat közösen fogalmaztuk, hogy a stílusból ne lehessen a szerzőre következtetni. Emlékszem, Miklós bosszankodott is egy kissé, ha egy-egy jelzőjét túlságosan radnótisnak minősítettük, persze nem a minősítésért, inkább azért, mert az ilyen jelzőket konspirációs megfontolásból kihagytuk a végleges szövegből.”⁴⁹ A rendőrség azonban néhány hónap múlva, 1932 tavaszán földerítette a szegedi kommunista kapcsolatokat, a munkásotthon körül csoportosuló értelmiségiek vezéreit, Sebes Lászlót és Szepesi Imre fogorvost letartóztatta, átkutatta és hónapokra bezáratta a munkásotthont. A kollégium és az illegális kommunista párt kapcsolata ezzel meg is szakadt.⁵⁰ Bár a fiatalokat végül elkerülte a letartóztatási hullám, tevékenységük miatt a budapesti főkapitányság nyomozó főcsoportjának jelentése a társadalomra veszélyes, megfigyelendő írók között említi nevét.⁵¹

A kollégium színes tevékenysége

Az illegális kommunizamozgalom felszámolását követően a művészeti kollégium tevékenysége elsősorban könyvkiadásra és felolvasóestek szervezésére szorítkozott. Eredményeik és meglátásaik közlésére négy nagyobb nyilvánosságot is megszólító módot találtak. Elsőként említhető tevékenységi kör különböző kiadványok megjelentetése, ezt egészítette ki vitaelőadások szervezése, sok esetben az előadások tartása. Ezekre a Dugonics téri egyetemi épületben, gondos előkészítés után, egyetemisták, tanárok, értelmiségiek és munkások számára meghirdetve és valóban nagy közönség előtt, számos esetben komoly – de többnyire kritikus hangvételű – sajtóvisszhangot kiváltva került sor.⁵² Az egyetemi helyszín védettséget jelentett az előadók és a programokon megjelenő érdeklődők számára egyaránt. Hiszen az egyetemi autonómia következtében az épületbe a rendőrség intézkedési joggal nem léphetett be. A mit sem sejtő apolitikus rektor engedélyét pedig könnyen megszerezhették a fiatalok, hiszen a Bethlen Gábor Kör nevében jelentkező Buday György egyik professzorkollégájának fia volt.⁵³ Ezek mellett említésre érdemes a különböző kiállítások szervezése és a tagok többsége által folytatott színpadművészet. Folyóirat kiadása is felmerült, de egységes elvek,

⁴⁹ BARÓTI 1977. 218.

⁵⁰ POMOGÁTS 1977. 25.

⁵¹ MARKOVITS GYÖRGYI – TÓBIÁS ÁRON: *Radnóti Miklós pere*. In: A cenzúra árnyékában. Szerk. Uők. Budapest, 1966. 7.

⁵² FERENCZ 2005. 195.

⁵³ BARÓTI 1977. 340.

kiforrott szervezeti forma s biztos anyagi alap hiányában nem lehet komoly eszköz.⁵⁴ E négy tevékenységi kör gyorsan ismertté és a nagyközönség előtt elismert szellemi és művészeti műhellyé tette a kollégiumot.

Kiadványaik sikere

1931 őszén jelent meg a kollégium első – hivatalosan is saját kiadású – kötet Buday György *Boldogasszony búcsúja* c. műve. A kötet gyorsan sikeres lett: a Magyar Bibliofil Társaság az év három legszebb magyar könyve közé sorolta.⁵⁵ *Book of Ballads* c. gyűjteményes fametszetkötetéről pedig a Times Literary Supplement közölt elismerő kritikát. 1930–1938 között évente megjelenő *Szegedi Kis Kalendárium* (évente kb. 1000 példányos mennyiség) az ügyes terjesztés következtében szinte mindenhová eljut (pl. 1931. júl. 31-én Hont Erzszi népdalokat énekelt a rádióban a kalendáriumból, de a munkásdalárdák is előszeretettel használták). A kollégium neve egyszerre jó csengést, presztízst kapott, s mindenki valóságos kiadót képzelt a név mögött.

1933-ban a kollégium komoly válságba került. Ortutay Gyula, Tolnai Gábor és Hont Ferenc⁵⁶ elkerült Szegedről, Berczeli Anzelm Károly⁵⁷ és Balla Sándor kilépnek, Erdei pedig egyre jobban elkülönül a kollégiumon belül, baráti szálak a továbbiakban már csak Reitzer Bélához kötnek.⁵⁸ 1933 második felétől háttérbe szorul az előadások, kiállítások, színpadi művek rendezése, s csak a könyvkiadói tevékenység folytatódik.⁵⁹ Jól jellemzi az akkori helyzetet

⁵⁴ CSAPLÁR 1967. 39.

⁵⁵ Délmagyarország IX. (1933) december 15. 6.

⁵⁶ Délmagyarország IX. (1933) június 13. 7.

⁵⁷ Berczeli Buday Györggyel való személyes konfliktusa miatt lép ki nemcsak a kollégiumból, hanem ezzel együtt a baráti közösségből is. BERCZELI 1975. 52.

⁵⁸ Erdei Ferencnek Radnóti Miklós 1933. február 19-i előadása után tett feljegyzése nagyon szemléletesen mutatja be a kollégiumon belül meghúzódó törésvonalakat: „*Műv. koll. előadása. Radnóti Miki beszélt a modern líráról. Kellett nekem a művészeti társaság, ellenállhatatlan erő hajtott. Mind ott voltak, akiket odavártam. Sőt. Rengeteg zsidó, ifjú és hajadon. Amit Radnóti mondott, nem is volt fontos, ahogy beszélt, és ahogy hallgatták az ejtett meg. A társulásuk, és hogy nekem mi közöm hozzájuk. Álltam zsebre tett kézzel, és néztem őket. Teljesen hatalmába kerített a figyelés az ítézés és az elítélés. Az a társaság volt pedig, amely egyedül elviselhető számomra az általam ismert világban, mégis de messze vagyok tőlük, és ők tőlem...Gyarlók, kicsinyesek, hiúk és elbizakodottak, sok kicsi ügyeiket kavarják buzgón, és azt hiszik, a göncöl szekerét tartják. Mondják is, és el is akarják hitetni mással is...Pedig ők a szegedi fiatalok avantgardje. Ha valamikor bizonyosan láttam, hogy nem tudok középük elegyedni, még bizonyosabban látom most. Az én nagy komoly ügyeimhez és erőmhöz képest az ő ügyeik és erejük játék és hozzávaló kitermelt mesterfogások...Teljesen felolvadtam...a kívülálló, játékaikat néző szerepében. Buday elnökölt, és nagyon jól érezte magát az elnöklésben, bólintott, lenézett, szétrézett, és azt hordozta a haja fodrában, szemüvegében, hogy itt van valaki, aki mérvadó, az én vagyok, és ti idejöttetek nézni engem. Itt van Radnóti, ő is azért beszél, mert én akarom*”. Erdei Ferenc kéziratosa hagyatéka. Idézi: HUSZÁR 1979. 299-300.

⁵⁹ CSAPLÁR 1967. 122.

Budaynak Erődi-Harrach Bélához írott, anyagi fedezetet s intézményi háttérrel kereső levelének néhány mondata is: „*a korábbi évek nagy lendületével szemben és sokszáz előadása és kiszállásával szemben a mozgalom legutolsó évében ezek rendszeres továbbépítését abba kellett hagynunk és a reánk nehezedő nagyon súlyos fedezethiány miatt – elsősorban a feldolgozás munkájával foglalkoztunk. Ebben az évben nem tudjuk idejében kihozni Kis Kalendáriumunkat sem, mely mozgalmunk életének anyagi fedezetét jelentette az elmúlt években. Mozgalmunk tehát most éli kritikus idejét.*”⁶⁰ A kollégium tagjai közül többen mély személyes válságon mennek át ekkor.⁶¹ Jól mutatják ezt a személyes válságot, az egyedüllét és magányosság érzését Radnóti Miklós *Férffivers* című versének utolsó sorai:

„Te is naponta kezdted és egyedül vagy,
csak szavaid szálas indái karolnak.
És nőttön nő süvöltő kedved körül
a borostás magány.”

A kollégium további kiadványainak tematikájában jól kitapintható néhány fontosabb kutatási irány: a népi folklór⁶² és az irodalomtörténetnek⁶³, valamint a színpadművészetnek a népi kultúra alkotó felhasználásával való művelése.⁶⁴

1933 után azonban a kollégium kiadási tevékenységének a sikerek mellett egyre gyakrabban kellett azzal is szembenéznie, hogy tagjainak munkái nemcsak saját kiadásukban jelennek meg, hanem más, országos vagy regionális kiadványokban. Sokat árul el a tagok közötti feszültségekről Reitzer Bélának Erdei Ferenchez 1934 őszén intézett levele, amelyben arról kívánta meggyőzni Erdeit, hogy a Makó társadalmáról megírt, s általa már ismert részleteket Erdei ne a Csanád megyei Könyvtár sorozatában, hanem a művkoll kiadványaként jelentesse meg: „*rendkívül emelné a tudományos világban egyre növekvő presztízsünket az, ha az első komoly és igazán tudományos szociográfia, mely már nemcsak kísérlet, hanem eredmény is, nálunk, a mi tagtársunk munkájaként jelenik meg. Ami a Te szempontodat illeti, mindannyian spontán egyhangúsággal jelentettük ki azt, hogy Magad ellen, és ami fő a szociográfia tudományos érdekei ellen elkövetett halálos bűn volna ezt a munkát egy zugsorozatnak, egy vidéki stílú és vidéki pub-*

⁶⁰ Idézi: LENGYEL 1990. 284–285.

⁶¹ Erről számol be Berczeli Anzelm Károly is: BERCZELI 1975. 52.

⁶² Ide sorolható példa: Ortutay Gyula – Buday György: *Nyíri és rétközi parasztnesék*; (1935) Ortutay Gyula: *A magyar parasztság szerelmi élete*; Ortutay Gyula – Buday György: *Székely népballadák*; Tomori Viola: *A parasztság szemléletének alakulása* (1935)

⁶³ Ide sorolható példák: Ortutay Gyula: *Tömörkény István* (1933) Baróti Dezső: *Juhász Gyula* (1933) Tolnai Gábor: *Erdély magyar irodalmi élete* (1933) Baróti Dezső: *Dugonics András* (1934) Radnóti Miklós: *Kafka Margit művészi fejlődése* (1934)

⁶⁴ 1937-ig megjelent falukutató és szociográfiai munkáikról jó összefoglaló Gáspár Zoltán levele Kertész Jánoshoz, a Magyar Szociográfiai Intézet titkárához. In: Hegyi András: *Haladó ifjúsági mozgalmak Csongrád megyében. Válogatott dokumentumok (1874–1986)*. Szeged, 1987. 223–2225. (166. sz. dokumentum)

licitású társaságnak odaadni. *Ami a Te taktikai szempontjaidat illeti, egyenesen jobb, ha nálunk jelenik meg. Mert biztos lehetsz, hogy a mű tárgyánál s a mi mostani helyzetünknel fogva hatalmas visszhangot fog kelteni. El lehetsz készülve arra, hogy egy csomó kapu nyílik meg előtted cikk és tanulmánymegbízások formájában. Szekfű Gyula semmiképpen sem Boros Margitokkal és Szabó Zoltánokkal fog szociográfiai szükségleteknek megfelelni próbálni. Hivatalos karrier szempontjából pedig ez annyit jelent, mint szolgabíróból és alispáni kegyeltből miniszternek lenni. Helyzeted otthon még csak erősebb, és ami fő, megingathatatlanabbá lesz.*⁶⁵

A kollégium kiadványai szép sikereket értek el. Különösen akkor szembetűnő ez, ha figyelembe vesszük, hogy mindenféle komolyabb anyagi háttér és profeszszionális könyvkiadói háttér nélkül érték el ezt az eredményt. Kiadványaik anyagi háttéréhez mindenesetre számottevően hozzájárult a Szegedi Egyetem Barátainak Egyesülete adományai.⁶⁶ 1933-ban pedig személyes kapcsolatba kerültek Kner Imrével, a világhírű gyomai nyomda tulajdonosával, aki támogatás gyanánt önköltségi ár alatt adott ki két kötetet, kiváló minőségben. A kiadványokat minden jelentősebb újsághoz, folyóirathoz, irodalmi-művészeti társasághoz eljuttatják, ennek következtében széleskörű sajtóvisszhangot kapnak. Márpedig a fiatalok igen kiterjedt kapcsolatokkal rendelkeztek. A nagyhatású irodalmárok, esztéták felsorolása is hosszadalmas lenne (pl. Bálint György, Ignotus Pál, Schöpflin Gyula, Kodolányi János, Féja Géza, Supka Géza, Szabó Pál, Szabó Zoltán, Németh László, Turóczy-Trostler József, Fejtő Ferenc stb.).⁶⁷ Radnóti budapesti barátai ismertették a kiadványokat: Bálint György (Pesti Napló, Nyugat), Forgács Antal (Korunk). Buday ezért is emlékezett úgy Radnóti szerepére a kollégiumon belül, mint akinek „csatlakozása a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumán belül azt a vonalat erősítette meg, amely munkánk egyetemesebb, országos és európai, a szó valódi értelmében népi és ugyanakkor nemzetközi szemléletét érezte céljának, szemben azzal az egy-két társunkkal, akik a valóságos politikai és társadalmi helyzetben az általuk immanensnek minősített ún. szegediségben igyekeztek fedezéket találni”.⁶⁸ Az is nagyon hasznos fogásnak bizonyult, hogy a kötetek utolsó lapjain szemelvényeket közölnek az előző kötetek sajtóvisszhangjából.

Nagyhatású előadásorozat

Az első előadásorozatot 1931 elején rendezik meg a fiatalok. Február 24-én Szokolay Béla az Országos Magyar Iparművészeti Társulat titkára *Népművészet-től az iparművészetig*, március 1-jén Buday György *A modern magyar könyv- és reklámművészet*, március 6-án Berczeli Anzelm Károly *Az új drámai törekvések*

⁶⁵ Idézi: HUSZÁR 1979. 371–372.

⁶⁶ CSAPLÁR 1967. 42.

⁶⁷ LENGYEL 1990. 214.

⁶⁸ BUDAY 1975. 69.

címmel tartott előadást. E ciklus folytatásaként még ez év december 8-án színházi ankétot terveztek a modern színház és drámaírás problémáiról neves előadók (pl. Karinthy Frigyes, Németh Andor, Püskösti Andor) közreműködésével. Ez utóbbi terv azonban végül – eddig ismeretlen okból kifolyólag – megghiúsult.

Az 1932/33-as tanév folyamán azonban – hivatalosan a Bethlen Gábor Kör szervezésében⁶⁹ – újabb előadássorozat valósult meg. Ennek keretében 1932. november 13-án Tolnai Gábor *Az erdélyi irodalom fordulója*, november 27-én Gáspár Zoltán *Háború és béke*,⁷⁰ december 11-én Baróti Dezső: *Alföldi ember, alföldi irodalom*, 1933. január 29-én Ortutay Gyula *A magyar lélek alapvonásai népi kultúránkban*, február 5-én Hont Ferenc *Korunk színháza*, február 12-én Erdei Ferenc *A parasztművészetről*,⁷¹ február 19-én Radnóti Miklós *Az új magyar költészet és irodalmi problémák*,⁷² április 2-án Bálint Sándor *Szeged a magyar kultúrtörténetben*,⁷³ április 22-én Berczeli Anzelm Károly *Az újjászülető dráma*, május 21-én Széll István *Társadalom és szerelem*⁷⁴ címmel tartott előadást.⁷⁵ Változást jelent az előző évi előadásokhoz képest, hogy ezúttal szinte kizárólag a kollégium tagjai vagy a hozzájuk közel álló, velük alkalmanként együttműködő szegedi értelmiségiek (pl. Bálint Sándor) az előadók. A fiatalok tehát már maguk állnak ki a publikum elé gondolataik és meglátásaik közlése céljából.

Közben azonban a fiatalok a kollégium szervezeti keretein kívül is tartottak előadásokat, elsősorban említhető e tekintetben a Bethlen Gábor Kör könyvismertető estjei, amelyen Ortutay Gyula (1933. május 10-én Berde Mária: Földindulás; 1934. február 4-én Bátky Zsigmond: A magyarság néprajza c. kötetének ismeretése)⁷⁶, Tolnai Gábor (1933. november 3-án Norvég irodalom magyar szemmel; november 26-án Nyíró József: Kopjafák;⁷⁷ 1934. február 17-én Áprily Lajos költészete), a városismertető előadások során Ortutay Gyula Szeged néprajzáról (1934. február 14-én), Tomori Viola pedig a Dolgozó Nők Klubjában *Az amerikai nő szociális helyzete és munkája* címmel (1934. február 14-én) tartott előadást. Figyelemre méltó két együttes fellépés a Dugonics Társaságban

⁶⁹ FERENCZ 2005. 195.

⁷⁰ Délmagyarország VIII. (1932) november 29. 7.

⁷¹ Délmagyarország IX. (1933) február 14. 6.

⁷² Délmagyarország VIII. (1932) február 19. 10.

⁷³ Buday Györgynek az előadást tartó Bálint Sándorhoz írt levele plasztikusan érzékelteti a fiatalok és Bálint Sándor ambivalens viszonyát: „Kívánsága szerint odanyomtattuk [a meghívóra], hogy vendég – nehogy összetévesse valaki. (Ez igazán kellemetlen lenne Magára nézve?“. Végül azonban mégis kedves és bensőséges hangnemben zárul a levél: „Igaz szeretettel köszönti jó híve és barátja György”. Idézi: LENGYEL 2004. 67.

⁷⁴ Délmagyarország IX. (1933) május 20. 6.; Délmagyarország IX. (1933) május 21. 9.; Délmagyarország IX. (1933) május 23. 6.

⁷⁵ CSAPLÁR 1967. 40.

⁷⁶ Délmagyarország X. (1934) február 2. 6.

⁷⁷ Délmagyarország IX. (1933) november 26. 12.

is: 1933. december 18-án Sík Sándor mutatta be a fiatalokat. Baróti Dugonicsról, Tolnai Aranyról, Ortutay Tömörkényről ad elő, Radnóti Miklós pedig hét költeményét olvassa fel.⁷⁸ 1935. február 24-én Buday a fametszésről, Ortutay a székely népballadáról, Baróti Csokonai költészetéről tart előadást.⁷⁹

Kiállítási tevékenység

Könyvkiadás és előadások szervezése, tartása mellett több kiállításon is részt vettek a fiatalok, sőt néhányat önállóan szerveztek. 1932 decemberében a *Szeged története* című múzeumi kiállítás művelődéstörténeti anyagában számos fénykép került bemutatásra az agrársettlemmentmozgalom kiszállásairól (pl. Kárász Judit szociofotói, Hont és Tolnai tanulmányai, Buday 100-nál több grafikája, díszlettervei, Ortutay nemrég megjelent népballadagyűjteménye). A kiállításról elismerő beszámoló jelent meg a helyi sajtóban is: „*A Szegedi Fészek Klub nagy jelentőségű kiállítása...a VIII. sz. terem gazdag művelődéstörténeti anyagán kívül itt találjuk Szeged alkotó fiatalságának ízig-vérig a mai élethez kapcsolódó munkáit. Az érdeklődő szemlélőt valami jóleső érzés fogja el, amint a kiállított értékes dokumentumok szemlélése közben mind élesebben rajzolódik ki benne a szegedi fiatalok sokrétű mozgalmának izgatóan érdekes képe. Jól esik ugyanis meggyőződnünk arról, hogy az álmos porvárosnak bélyegzett Szegeden vannak emberek, hívő és bízó talentumos fiatalok, akik csöndesen, de annál több kitartással fáradoznak programjuk céltudatos megvalósításán.*”⁸⁰ 1933 nyarán önálló kiállítást is rendeztek a Kárász utcai helyiségükben kiadványaikból,⁸¹ 1934 októberében pedig szegedi országos ex libris kiállítást tartottak.⁸² A kiállítási tevékenység egyik célja a tanyakutatások során készült szociofotók bemutatása, főként azután, hogy a Házi Újság útján való propagálás sikertelennek bizonyult. A képek által közvetített politikai üzenet miatt azonban a képek egy részét, oly sikeresen titkolták, hogy – a kiállítások ellenére is – sok kép csak évtizedekkel később talált utat a nagyközönséghez.

Színpadművészeti tevékenység

A kollégium tagjainak sokoldalú tudományos és művészeti tevékenysége a színpadművészetben szintetizálódhatott. Így nem véletlen, hogy Hont személyes biztatására a kollégium jóformán mindig közreműködött ebben a tevékenységben is. Berczeli drámái kamaradarabok: az ember és a társadalmi valóság közötti kapcsolat megbomlását mutatják be.⁸³

⁷⁸ Délmagyarország IX. (1933) december 14. 6.; Délmagyarország IX. (1933) december 19. 5.; *Fiatalok a Dugonics Társaságban*. Szegedi Napló IX. (1933) december 28. 6.

⁷⁹ Szegedi Napló XI. (1935) február 26.

⁸⁰ ÖREGHY JÁNOS: *Szegedi fiatalok*. Délmagyarország VIII. (1932) december 29. 6.

⁸¹ Szegedi Napló IX. (1933) szeptember 7.

⁸² Szegedi Napló X. (1934) október 23.

⁸³ CSAPLÁR 1967. 96.

Hont Ferenc már 1927-től kezdeményezett nagyszabású szabadtéri előadásokat.⁸⁴ Ahogy előrehaladnak a Dóm tér építési munkálatai, gróf Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter is támogatja a szegedi szabadtéri előadások ötletét.⁸⁵ Így a további előkészületek a miniszteriális bizottság irányítása alatt folytak, s 1931-től megindulnak a szabadtéri előadások, de a két elképzelés között lényeges különbségek húzódtak, Hont a tömegszínházra, Klebelsberg a misztikus passiójátékokra helyezte a hangsúlyt: az egyik művészetcentrikus, és a politikai üzenet átadását szolgálja, a másik álláspont pedig egyházcentrikus, és a vallási tartalom közvetítését szolgálja.⁸⁶ Ennek megfelelően a kollégium tagjai az első években csak elméletileg foglalkoztak a színpadművészetrel,⁸⁷ s a szabadtéri előadásokra csak 1933-ban lesz érdemi befolyásuk: Hont rendezésében ekkor kerül sor a *Magyar szentek* és *Az ember tragédiája* bemutatására. Az 1933-as műsor alkalmával Hont Ferenc rendezői felfogása bizonyos szempontból ugyan közel állt még a minisztériumi felfogáshoz⁸⁸ – ahogy a korabeli kritika is látta – a darabválasztás azonban mindenképpen frontátörést jelentett, még akkor is, ha a mellette bemutatott zenei mű, Liszt Ferenc Szent Erzsébet legendája az ere-

⁸⁴ „Szabadtéri előadások; modern szellemű, a passiójátékokhoz hasonló tömegszínház és a világsíktól aratott darabok bemutatása, nem hétköznapi, mindez jelentheti a vidéki város számára: az idegenforgalom növelését, magas kulturális életet és bekapcsolódást a nagyvilág vérkeringésébe...Kevés költséggel érdeklődő idegeneket lehetne Szegedre vonzani, különösen a közelfekvő elszakított területekről jönnének sokan a magyar erő, a magyar művészet nagyságának ilyen tanúbizonyságait megcsodálni.” HONT FERENC: *Gremier – a szegedi színházról*. Délmagyarország III. (1927) május 11. 4.

⁸⁵ „Most építjük a szegedi Fogadalmi Templom körül az egyetem árkádos terét. Talán majd itt lehet a salzburgi dóm előtt folyt játékok mintájára népies és művészi passiójátékokat rendezni” – írja a város országgyűlési képviselője, gróf Klebelsberg kultuszminiszter. Klebelsberg Kuno: *Munka, tőke, tudás*. Pesti Napló LXXX. (1929) július 25.

⁸⁶ VARGA JÓZSEF: *A szegedi Dóm tér*. Szeged, 1976. 135.

⁸⁷ Hont Ferenc 1932. november 23-án a MIEFHÖE helyiségében tartott előadást a színházművészetéről. Előadásában elsősorban a színházművészet célját és társadalmi szerepét határozta meg. Kifejtette, hogy a társadalomnak a színházra ugyanolyan szüksége van, mint a gazdasági tevékenységre. Ismertette a korszerű magyar színpadművészet elemeit, és felsorolta azokat a gátló körülményeket, amelyek ennek kialakulását Magyarországon akadályozzák (az üzleti szellem, a cenzúra, a színészképzés fogyatékosága, technikai elmaradottság stb.). Végül a színházi szövetkezetek, a kísérleti színházak, az egyetem, a paraszt, a munkás és a szabadtéri színházak kifejlesztésének szükségességét hangsúlyozta. Délmagyarország VIII. (1932) november 24. 6.

⁸⁸ Hont Ferenc rendezői elgondolását, a misztériumjátéknak felfogott Tragédiát – ahol Lucifer játékmesterként pergeti az állóképeket az első ember elé – jól szolgálták a grafikus Buday György vetített díszletképei, Szentpál Olga koreográfiája. A kétszintes misztériumszínpad, oldalán a hatalmas tornyokra helyezett angyalok karával, középen a kocsi-szerkezeten elhelyezett óriás vetítívászonnal – amely biztosította a templombelső használatát is – plasztikus, jelzésszerű díszletelemek színpadtechnikailag is korszerű előadást tettek lehetővé. NIKOLÉNYI ISTVÁN: *A Szegedi Szabadtéri Játékok kézikönyve (1931–2006)*. Szeged, 2006. 11.

deti alkotói terveknek megfelelő volt. Ettől kezdve azonban a prózai és a zenés produkcióik is mind jobban levetkőzték magukról a játékhely inspirálta misztikumot. A templom egyre inkább mint építészeti háttér s nem mint eszmeiséget meghatározó elem jött csak számításba.⁸⁹

A színpadművészeti tevékenységüket is meghatározta a baloldali elvek megjelenítésének célja. Hont Ferenc szerint: „minden legális lehetőséget meg kell ragadnunk, hogy a ránk kényszerített köntösben meg tudjunk szólaltatni akármilyen keveset a mi eszméinkből”.⁹⁰ Így kerülhetett sor arra, hogy Magyar szentek című élőképsorozat 1933-as bemutatóján a magyar feltámadás allegóriájának megjelenítésekor a Szózat hangjaira magasra emelt, egymást keresztező sarló és kalapács mögött vonultak be a – munkásotthonból hozott – statiszták a dómba. Igazi polgárpukkasztó fricska volt ez a Dóm tér által megjelenített konzervatív hatalom és a klebelsbergi életmű felé. Ennek ellenére a következő évben is rendezhetett Hont előadást a szabadtéren, Buday pedig díszleteket tervezett. 1933-as együttműködésük pedig nemzetközi visszhangot kiváltó sikert eredményezett.⁹¹

1934 decemberében Színpad címen színháztudományi folyóiratot indítottak Hont Ferenc szerkesztésében. Az első számban Frirmin Grémier, Féja Géza, Bálint György, Házay Albert tanulmánya és Bert Rocht (Radnóti Miklós fordításában) írása jelent meg.⁹²

A kollégium végjátéka

Miután tagjai befejezték egyetemi tanulmányaikat a kollégium már csak formailag létezett: Kárász Judit csatlakozását követően, tehát 1932 után már nem vettek fel egyetlen új tagot sem,⁹³ így egyre fogyatkozó zárt közösségként a lassú feloszlás várt rájuk. 1935 után a kollégium tudományos tevékenységét a gyakorlati, politikus tudomány megteremtésére való törekvés jellemezte. Az egykor oly szoros baráti közösség tagjai négy irányban orientálódtak: a Nyugat, a Szép Szó, a Gondolat és a balra toló Válasz felé.⁹⁴

Színpadművészeti tevékenységük többéves szünet után, 1936-ban újjáéledt, Hont Ferenc megszervezte a Színháztudományi és Színházművészeti Társaságot,

⁸⁹ VARGA 1976. 136.

⁹⁰ HONT FERENC: *Tisza-parti álom*. Tiszatáj XVII. (1963) 8:4.; SZÜCS GÁBOR: *A munkások és a Szabadtéren. Beszélgetés a Szegedi Kenderfonógyárban. Nagygyörgy Mária visszaemlékezik Az ember tragédiája Hont Ferenc féle rendezésére*. Tiszatáj XIV. (1960) 8:6.; *Tragédia és a Szegedi Szabadtéren Színpad. Madách drámájának Hont Ferenc féle rendezői felfogásáról és Major Tamás elképzeléseiről*. Tiszatáj XIV. (1960) 7.

⁹¹ CSAPLÁR 1967. 110.

⁹² Délmagyarország X. (1934) december 25. 14.

⁹³ HUSZÁR 1979. 289.

⁹⁴ CSAPLÁR 1982. 120.

amelyet Sík Sándor és Várkonyi Hildebrand is támogattott.⁹⁵ A társaság programtervezete tulajdonképpen a szegedi fiatalok színpadművészeti munkájának elméleti területeit foglalta össze, és egészítette ki.⁹⁶ De 1938 végére ez is ellehetetlenült.

Buday 1936-tól külföldön (előbb Rómában, majd Londonban) ösztöndíjas, s 1938. június 20-án Londonból írt levelében javasolja a feloszlátását: „A kollégiumi közösség ma vagy a legközelebbi jövőben csak kockázatot fog jelenthetni a tagok számára, és pedig nem egyforma kockázatot. A Kollégium legkorrektebb és egyben sajnos legreálisabb tennivalója, félig akciója, ha néma tiltakozásul éppen most feloszlik.”⁹⁷ Gyakorlatilag azonban már korábban is megszűnt a tevékenysége.⁹⁸

A kollégium Budapestre költözött tagjai (Baróti, Hont, Ortutay, Radnóti) eleinte ugyan még hetente találkoztak, egykor oly aktív és életteli kollégiumuk azonban szelíd kávéházi társasággá vált.⁹⁹ Az egyre ritkuló találkozások, beszélgetések azonban nem pótolták számukra a szoros szegedi együttléteket és az együttalkotás izgalmát.¹⁰⁰

A kollégium jelentősége és hatása

A kollégium jelentősége, hogy tagjai a nagyszámú tanyakutatás során közelről szembesültek a kiszolgáltatottak helyzetével, és az illegális kommunista mozgalomba sodródtak, ennek eredményeként pedig politikai indíttatású művészet bontakozott ki körükben. A falu és tanyajárások nemcsak közösségkovácsoló hatásuk miatt jelentősek a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma életében, de későbbi munkáik alapjait is megszilárdították a közvetlen és valós élmények.¹⁰¹ A szociális feszültséggel terhes városkörnyéket és tanyavilágot megismerve, Radnóti érdeklődése a népköltészet iránt tartalmában is megváltozott. Pomogáts Béla Radnóti Miklós kapcsán hangsúlyozta: „A Szegedi Fiatalok munkája során Radnóti

⁹⁵ POMOGÁTS 1977. 124.

⁹⁶ CSAPLÁR 1982. 120.

⁹⁷ Idézi: CSAPLÁR 1967. 177.

⁹⁸ FERENCZ 2005. 198. Ugyanakkor a tagok többsége a szervezeti önfeloszlás után továbbra is a szellemi-politikai élet küzdőterén maradt. Radnóti és Hont a Kommunisták Magyarországi Pártja vezette kulturális munkában vett részt. Erdei, Ortutay, Tolnai és Reitzer a Márciusi Front balszárnyán tevékenykedett. Erdei az 1939-ben megalakuló Nemzeti Parasztpárt egyik vezetője lett. Ortutay, Tolnai, Reitzer és Baróti részt vett a Kisgazdapárt „polgári tagozatának” megszervezésében. Gáspár Zoltán a Szép Szó szerkesztője lett, Buday pedig a londoni magyar emigráció politikai munkájában vett részt. CSAPLÁR 1982. 121.; LENGYEL ANDRÁS: *Buday György halálára*. Forrás XXII. (1990) 12:71–76.; SÁRKÖZI MÁTYÁS: *Buday György angliai évei*. Korunk XV. (2004) 4:99–101.

⁹⁹ FERENCZ 2005. 199.

¹⁰⁰ FRICK 1990. 23.

¹⁰¹ FRICK 1990. 15.

mindenképpen közelebb került a hazai valósághoz, fiatalos lázadása biztosabb karaktert és határozottabb célt kapott.”¹⁰² Az egykori barát Ortutay Gyula szerint „Itt tudatosodott benne minden későbbi célja, itt formálódott költővé, férfivá.”¹⁰³

A kollégium olyan alkotó műhely volt, amelyben különböző területeken próbálkozó törekvések találkoztak össze, és megtermékenyítették egymást.¹⁰⁴ A Buday vezette mozgalom új típusú diákszervezetet, új modellt eredményezett. Olyan modellt méghozzá, amelyben – az egyetértésen felül – a résztvevők úgy alkothattak együtt új minőséget, hogy saját külön karakterüket, részleges különállásukat megőrizhették, s meg is őrizték:¹⁰⁵ „bár alaposan neveltük, alakítottuk, fegyelmeztük egymást, igyekeztünk tiszteletben tartani egymás személyiségét. Különbözően elég fellapozni a Művészeti Kollégium kiadványait. A jól körvonalazható közös tendenciák mellett, amint ezt akkori kritikusaink egyike-másika is kiemelte, az egyéni ízlés, érdeklődés és stílus széles variációi ismerhetők fel bennük.”¹⁰⁶ Ennek a szoros baráti összetartozásnak komoly védő és támogató hatás lett az eredménye a résztvevők számára. Ahogy Radnóti Kortárs útlevelére című versének ajánlásában írja: „A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának, a növelő közösségnek, a barátainak”. Ez a baráti kör – Buday György szavai szerint – „megformálta és kialakította alapvető nézeteinket; amikor is valamennyien döntő ösztönzést kaptunk hátralévő életünk éveit és hivatása számára”¹⁰⁷. A baráti kör tehát tagjai számára egyéni képességeik kibontakozásának, fejlesztésének lehetőségét biztosító támogató és növelő környezetet nyújtott. Ebben a környezetben mélyült el Radnóti Miklós kapcsolata a katolicizmussal és ezzel ellentétes folyamat keretében szorosabb kapcsolatba került a kommunista ideológiával és a baloldali mozgalmakkal is.¹⁰⁸

A kollégium tagjainak kiterjedt kapcsolatai révén széleskörű hatást fejtettek ki. Munkájuk – a korabeli visszhang alapján nemcsak az országhatárig terjedt, hiszen az Erdélyi Fiatalok hasábjain Jancsó Béla ismertette az erdélyi értelmiségi körökkel a szegedi eredményeket.¹⁰⁹ A kollégium programjaival, kiadványaival,

¹⁰² POMOGÁTS 1977. 22.

¹⁰³ ORTUTAY 1973. 188.

¹⁰⁴ CSAPLÁR 1982. 121.

¹⁰⁵ LENGYEL 1986. 16.

¹⁰⁶ BARÓTI 1977. 225–226.

¹⁰⁷ BUDAY 1975. 69.

¹⁰⁸ MIKLÓS PÉTER: *Radnóti Miklós szegedi éveiről*. In: „Surranna kell most élned itt”. Tanulmányok Radnóti Miklósról és költészetéről. Szeged, 2009. 31.

¹⁰⁹ JANCÓS BÉLA: *A szegedi Bethlen Gábor Kör tanyamunkája*. Erdélyi Fiatalok I. (1930) 6:97–98.; JANCÓS BÉLA: *A szegedi tanya problémái*. Erdélyi Fiatalok I. (1930) 8:139–140.; JANCÓS BÉLA: *Szegedi Kis Kalendárium az 1930. évre*. Erdélyi Fiatalok I. (1930) 8:137–138.; DEBRECZENI LÁSZLÓ: *Szegedi Kis Kalendárium 1932*. Erdélyi Fiatalok III. (1932) 1–2:22.; DEBRECZENI LÁSZLÓ: *Boldogasszony búcsúja*. Erdélyi Fiatalok III. (1932) 3–4:59–60.; JANCÓS BÉLA: *Arany*

az együttalkotás lázas munkáival kiugrási lehetőséget, az ismertség, a hírnév megszerzésének lehetőségét nyújtotta tagjai számára. A kollégium által elért sikerek és a fiatalok által megélt alkotási és együttműködési forma a kortársak és az utókor számára vonzó és követésre készítő, ugyanakkor nagyon nehezen utolérhető életformát nyújtott és nyújt a megváltozott mai viszonyok között is.

János balladái Buday György képeivel. Erdélyi Fiatalok IV. (1933) II. negyed 59.; DEBRECZENI LÁSZLÓ: *Buday György kitüntetése.* Erdélyi Fiatalok IV. (1933) IV. negyed 105–106.; NAGY ERNŐ: *Szegedi Kis Kalendárium 1934.* Erdélyi Fiatalok V. (1934) I. negyed 35.; DEBRECZENI LÁSZLÓ: *Székely népballadák.* Erdélyi Fiatalok (1937) II. 26.; BUDAY GYÖRGY: *A Szegedi Fiatalok.* Erdélyi Fiatalok (1935) III. negyed 96–99. Az erdélyi fiatalokról: CSEKE PÉTER: *Sorskérdések hálójában. Ady, Móricz és Szabó Dezső hatása az Erdélyi Fiatalokra.* Kortárs LIII. (2009) 4:85–92.